

ԳԱԳԻԿ ՂԱԶԻՆՅԱՆ

ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի դեկան,
իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

ՅԻՇՈՂՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐԱՆՆԵՐՈՒՄ

Նայ եկեղեցու, հայոց հայրապետների մասին ես միշտ մտածել ու արտահայտվել եմ մեծ ակնածանքով: Քաջատեղյակ լինելով հայոց պատմությանը, այդ պատմության մեջ եկեղեցու եւ հոգեւորականության կատարած դերին, ես կարծում եմ, որ մենք շատ քիչ ենք լուսաբանում եկեղեցու գործունեությունը լայն հասարակության համար¹: Ինձ համար հայ կաթողիկոսի լավագույն օրինակներից մեկը Գեւորգ Ե. Սուրենյանցն է, որը մեր պատմության ամենադժվար ժամանակահատվածում՝ 1918 թվականի մայիսյան ճակատագրական օրերին չի լքել Մայր Աթոռը եւ ոգեւորել ու ոգեշնչել է հայ ազատամարտիկներին: Նա զբաղվել է եկեղեցու բարեկարգության հարցերով, հիմնադրել է Գերագույն հոգեւոր խորհուրդը (1925 թ.) եւ կաթողիկոսական հատուկ կոնդակով ապրիլի 24-ը հայտարարել է Մեծ եղեռնի օր:

Ապրիլի 24-ը յուրաքանչյուր հայի համար առանձնահատուկ արժեք ունի: Այդ օրը ոչ մի հայ ընտանիքում չկա խոսակցության այլ նյութ. սրտում կուտակված ցավը, ողբերգական հիշողությունները յուրաքանչյուրիս հոգում պոռթկում են յուրովի: Ամեն մեկը՝ անկախ տարիքից, իր սրբազան պարտքն է համարում այցելել Ծիծեռնակաբերդի հուշահամալիր, միանալ այն հազարավոր մարդկանց, որոնց այստեղ է բերել համազգային նույն ցավը՝ մեկուկես միլիոն անմեղ մարդկանց կորստի ու հայրենազրկման ցավը, որ երբեք չի մեղմանում, այլ տարեցտարի ավելի է խորանում ու արդար պատասխաններ պահանջում: Մեզ՝ հայերիս համար անչափ ոգեւորող է, երբ տարբեր պետություններ ընդունում են հայոց ցեղասպանությունը դատապարտող բանաձեւեր: Անցյալ տարի մեծ ոգեւորություն ապրեցին աշխարհի տարբեր անկյուններում ապրող միլիոնավոր հայեր, երբ Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների նախագահ

¹ Այս առումով առանձնահատուկ գովեստի է արժանի Պ. Հովհաննիսյանի, Պ. Խաչատրյանի, Մ. Կատվալյանի Ամենայն Հայոց կաթողիկոսներ (Երեւան, 2001 թ.) գիրքը:

իր ելույթում քսաներորդ դարասկզբի կոտորածները որակեց իբրեւ ցեղասպանություն: Ընդամենը վերջերս Մեքսիկայի Միացյալ Նահանգները ընդունեց հայերի հանդեպ տեղի ունեցած ցեղասպանությունը՝ դատապարտելով այն:

2000-ական թվականների սկզբին Վեհափառ Հայրապետի հրավերով մի քանի անգամ մասնակցել եմ տարբեր ուխտագնացությունների եւ Մայր Աթոռի պատվիրակության կազմում ուղեւորությունների դեպի Երուսաղեմ, Մոսկվա եւ այլն, սակայն, մեծ հուզմունք ապրեցի, երբ Մայր Աթոռից հրավեր ստացա՝ մասնակցելու մի ուխտագնացության, որն ինձ համար տարիների հեռավորությունից էլ ավելի է կարեւորվում ու դառնում կյանքիս ամենից առանցքային հիշողություններից մեկը շնորհիվ գերապատվելի Վեհափառ Գարեգին Բ. Ներսիսյանի՝ Ամենայն հայոց կաթողիկոսի՝ ձեռնադրված 1999 թվականի հոկտեմբերի 27-ին: Շատերն են հիանում Հայրապետի եկեղեցաշինական գործունեությամբ. հայ եկեղեցու հանդեպ տածած նրա սիրո եւ նվիրումի շնորհիվ էր, որ կառուցվեց Երեւանի Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ Մայր եկեղեցին:

Վերադառնամ մեր ուխտագնացությանը: 2001 թ. ապրիլի 23-ին քառասուն հրավիրյալների մեջ նաեւ ես (մեր պատվիրակության կազմում էին գիտության, կրթության եւ մշակութային նվիրյալներ, պետական եւ հոգեւոր դասի բարձրաստիճան ներկայացուցիչներ), ժամանեցինք Հալեպ: Վեհափառ Հայրապետին ու մեզ պատվո սրահի մեջ ընդունեցին Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոս Արամ Ա-ը, Բերիայի թեմի առաջնորդ, Գերաշնորհ Տ. Սուրեն արքեպս. Գաթարոյանը, բարձրաստիճան այլ հոգեւորականներ: Ներկաներս անկեղծորեն ուրախ էինք եւ հուզված երկու կաթողիկոսների այդ ջերմ հանդիպումից: Իսկ երբ իմացա, որ մեր ճանապարհը դեպի Դեր Զոր էր ձգվելու, մարմնովս մի տեսակ սարսուռ անցավ, եւ պետք է ասեմ, որ այդ եռօրյա ուխտագնացության օրերին ես հասկացա, որ հանձինս Գարեգին եւ Արամ կաթողիկոսների, Հայ եկեղեցու պատմության մեջ եւս երկու անուն արժանի կերպով վաստակել են իրենց բարձունքը: Մինչ այսօր էլ ականջիս մեջ է Վեհափառ Հայրապետ Գարեգին Երկրորդի հուզումնառատ խոսքը՝ ուղղված Հալեպի հայությանը: Ասեմ, որ հայկական համայնքը Հալեպի քրիստոնյա բնակչության նշանակալից մասն է: Հալեպի առաջնորդանիստ եկեղեցին Ս. Քառասնից մանկանց եկեղեցին է: Եւ այսօրվա պես հիշում եմ, թե ինչպես էին երբ ուխտագնացների մեր թափորը շարժվում էր դեպի աթոռանիստ

եկեղեցի, հազարավոր հայեր Ամենայն Հայոց Վեհափառին մեծ ջերմությամբ ողջունում էին պողոտայի սկզբնամասում, եւ ապա ծափողջույններով ուղեկցեցին մինչեւ եկեղեցի, երբ ուխտագնացների մեր թափորը շարժվում էր դեպի աթոռանիստ եկեղեցի: Վեհափառը անշափ հուզված էր այդ խանդավառ ընդունելությունից: Հայաստանի Հանրապետության եւ Սիրիայի Արաբական Հանրապետության օրհներգերի կատարումից հետո դպրոցականները ճերմակ աղավիններ բաց թողեցին երկինք: Իսկ Արամ Ա. կաթողիկոսը Վեհափառի այս ուխտագնացությունը համարեց՝ «պատգամ ունեցող պան մը, որ մեր պատմութեան շրջագծէն անդին՝ դէպի յաւիտենականութիւն կ'երթայ ու մեր միասնականութիւնը կը շեշտէ»: Իսկ Վեհափառը, ոչ մի կերպ չկարողանալով թաքցնել իր հուզմունքը, ողջույնի իր խոսքում ասաց. «Սիրելիներ, գալով Ազատ ու Անկախ Հայրենիքից, որպէս ազգիս Հայրապետ, բերել եմ ձեզ մեր ողջույնները հայրենաբնակ ժողովրդից, Ծիծեռնակաբերդից, որը որպէս մի նոր վկայություն մեր հավերժական լինելիության, վեր է հառնել Հայոց հողի վրա: Բերել եմ ձեզ ողջույններ Սարգսրապատի զանգերից, որ իրենց ղողանջով մշտապէս արթուն են պահում Դեր Զորում ընկածներին, մահին մահով հաղթելու»²:

Հուզված էինք բոլորս, հուզվում էինք յուրաքանչյուր վայրկյան, իսկ երբ կեսօրից հետո զույգ կաթողիկոսների գլխավորությամբ ճամփա ընկանք դեպի Դեր Զոր, մեր հուզմունքն անշափելի էր: Հայերի թիվը Դեր Զորի բնակչության մեջ հասնում է ընդամենը հարյուրի: Եղեռնից փրկվածները Դեր Զորի Ս. Հռիփսիմե մատուռի գմբեթի տակ հավաքեցին ի պահ մեր անթաղ զոհերի աճյունները: Երբ մատուռը փլվելու վտանգի առջեւ էր, Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոս Գարեգին Ա-ն հին շինության տեղում 1990 թ. սկսեց կառուցել Մեծ եղեռնի հուշահամալիրը եւ Ս. Նահատակաց եկեղեցին: Այդ ուխտագնացության հետ կապված շատ մանրամասներ թերեւս մոռացել եմ, բայց եկեղեցուն՝ սեւ մարմարից կառուցված պատի քանդակը երբեք չեմ կարող մոռանալ. անապատի ավազի վրա մայրն իր որդուն հայոց այբուբենն է սովորեցնում: Եւ ահա, այս եկեղեցին է, որ դարձել է հայերի մշտական ուխտատեղին: Երկու կաթողիկոսների խոսքը՝ այդ սրբավայրում հնչեցրած, կարծում եմ, մեր խմբի քառասուն անդամներից ոչ ոք չի մոռացել, որովհետեւ դա սրտի ու հոգու խոսքն էր առ Աստված, մեր անմեղ զոհերի հիշատակին: «Յիշատակն ար-

² Պետրոս Հովհաննիսյանի՝ «Վեհափառ Հայրապետի ուխտագնացությունը Դեր Զոր» հոդվածից:

դարոց օրհնութեամբ եղիցի, Ամէն»,- եզրափակեց իր խոսքը Ամենայն Հայոց Հայրապետ Գարեգին Երկրորդը՝ Արամ կաթողիկոսին նվիրելով Ամենափրկիչ Ս. Աստվածածնի նկարը: Սուրեն Սրբազանին տրվեց հայրենիքից բերված հողը, որպեսզի նա շաղ տա Դեր Զորում իրենց մահը գտած մեր անթաղ զոհերի վրա, եւ ջուրը՝ «Գիտեմք, որ տասնյակ մղոններ անցած մեր նահատակները պապակ կլինեն եւ հավատացած ենք, որ, որ Ս. Էջմիածնից բերված այդ ջուրը պիտի նրանց պապակը մաքի»: Նայում էի եկեղեցու բակում հավաքված հավատացյալներին, որոնց արտասովոր աչքերն ուղղված էին Ամենայն Հայոց Վեհափառին, եւ տեսնում, թե որքան ջերմությոն ու կարոտ կա նրանց հայացքներում, ինչպես են նրանք կլանում Հայոց Հայրապետի արտասանած յուրաքանչյուր բառը: Եւ ես հասկանում էի, որ ուխտագնացությոնից բացի, այս հանդիպումը ավելի մեծ մի խորհուրդ ունի. երկու աթոռանիստ եկեղեցիների առավել մերձեցումով աջակցել աշխարհով մեկ սփռված քրիստոնյա հայության համախմբումին՝ ի նպաստ մայր հայրենիքի զարգացմանն ու բարգավաճմանը:

